

Михайло Слободяник,

д.і.н., директор Центральної наукової
сільськогосподарської бібліотеки

Української академії сільськогосподарських наук

До історії діяльності Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави

У даній статті розглядаються основні напрями й результати діяльності Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави - колективу однодумців, високоповажних учених і діячів культури.

Підвищення наукового рівня історико-бібліотечнознавчих досліджень, концентрацію зусиль фахівців на розробці цілісної концепції розвитку бібліотечної справи в Україні слід розглядати як пріоритетні завдання вітчизняного бібліотечнознавства. У цьому контексті першочергової уваги потребує об'єктивне і всебічне висвітлення подій, пов'язаних з історією головної книгозбірні нашої держави - Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. Організація книгозбірні всевітнього типу в надзвичайно складній суспільно-політичній ситуації, без базового документного фонду і сталого приміщення є унікальним фактом. Природно, що подолати подібні перепони міг лише колектив однодумців, які мали високий авторитет у суспільстві. Такий колектив з визнаних учених та громадських діячів було сформовано в Тимчасовому комітеті (ТК) для заснування Національної бібліотеки Української Держави. Багатогранну діяльність цього колективного органу (23.07.1918 р. - 3.04.1923 р.), який забезпечив організацію і повноцінне функціонування Національної книгозбірні,

ще всебічно не відображено в бібліотечнознавчих розвідках. В архіві НБУВ, за підрахунками автора, тільки офіційні документи, що відбивають роботу ТК, містяться у 24 од. зб. (2517 арк.). Йдеться про протоколи засідань Комітету [1,2], його листування з органами державного управління щодо комплектування фондів, передачі до НБ суспільних бібліотек і націоналізованих приватних колекцій, матеріального забезпечення функціонування НБ, її поточного фінансування та кредитування, штатного розкладу бібліотеки тощо. Листувався Комітет і з приватними особами - визначними вченими, письменниками, громадськими діячами України стосовно придбання їхніх колекцій для бібліотеки [3].

Відзначимо, що члени ТК усвідомлювали необхідність введення вказаних документів до наукового обігу. Зокрема на одному з останніх засідань Комітету 13.03.1923 р. (прот. №262) С.О.Єфремов запропонував опублікувати його історію. Ідею було підтримано й прийнято рішення просити С.Єфремова скласти історію Комітету або взяти на себе її редагування [2]. На нашу думку, завдання підготовки такої праці актуальне й сьогодні.

Джерельною базою проведеного нами дослідження є протоколи засідань Комітету [1,2] та офіційні публікації,

що відбивають його діяльність [4-8].

Головним завданням ТК було «закласти на Україні велику книгозбірню всевітнього типу, яка б гуртувала у собі все, що витворено людською думкою та знанням по всіх науках...» [4, с.1]. Крім загальної для всіх національних бібліотек світу мети, перед ТК було поставлено й специфічну - сформувати максимально повний фонд української книги в широкому контексті даного поняття. Для досягнення цього перед ТК у його інструкції було поставлено такі основні завдання:

«1) виробити статут Національної бібліотеки; 2) підготувати її відкриття; 3) негайно набувати й каталогізувати окремі книжки та журнали, цілі книгозбірні, рукописи, карти та інші витвори друку; 4) керувати фондом НБ та проводити первісну засновчу працю; 5) організувати бібліотечну техніку, організувати в міру потреби особовий склад бібліотеки, скласти штати та запрохувати бібліотекарів, попризначити низчих служачих, каталогізаторів, діловодів і т. інш.» [5, с.5].

Державне фінансування НБ також здійснювалося через Комітет. Отже, на нього покладалася комплекс функцій колективного управління бібліотекою і специфічні функції організації основних бібліотечних процесів - формування універсальних фондів, їх каталогіза-

ція, обслуговування читачів. Це зумовило необхідність включення до ТК визначних учених і фахівців, добре ознайомих з головними напрямками власне бібліотечної діяльності.

Неоднозначна політична ситуація і велика завантаженість окремих діячів, залучених до організації НБ, зумовлювали зміни в персональному складі ТК. У його роботі загалом брали участь 20 осіб, у тому числі (майже рік) три старших бібліотекарі, які працювали на громадських засадах. Склалося три форми включення до ТК: урядове призначення; обрання на засіданні Комітету з подальшим затвердженням; призначення Спільним зібранням ВУАН.

У фаховій літературі існують різні дані щодо членів ТК, тому автором конкретно проаналізовано їх участь у роботі Комітету (див. табл.)*.

Обов'язки секретаря ТК найактивніше виконували В.З.Носов (50 засідань), О.М.Шрамченко (49), Я.Л.Маяковський (48).

Для уточнення основних напрямів роботи ТК автор здійснив тематичний аналіз розглянутих на його засіданнях питань. Усього за період функціонування ТК їх було пророблено 1775. Вони розподіляються на такі великі блоки:

1) організація діяльності НБ і основних бібліотечних процесів - 667;

2) адміністративне забезпечення діяльності НБ - 986;

3) організація власної діяльності ТК і Вінницької філії НБ - 122 питання.

До організаційного блоку віднесено питання організації діяльності ТК (85) і Вінницької філії ВБУ (37), видавничої роботи ТК і Бібліотеки (32).

Організація власної діяльності ТК відбувалася згідно з інструкцією [5], затвердженою урядом 5 жовтня 1918 р. У ній було визначено мету й основні завдання ТК, його кількісний склад (8 осіб) та порядок внесення змін у ТК, обов'язки голови, діловода й скарбника. ТК надавалося право призначати спеціальні комісії для розробки окремих питань і виконання спеціальних доручень, а також залучати фахівців до роботи Комітету. В інструкції був зафіксований порядок обрання пра-

цівників НБ на засіданні ТК і чітко вказувалося, що лише старший бібліотекар - завбібліотекою має право можливого відхилення кандидатів на заміщення вакантних посад і подання до ТК прохання щодо звільнення працівників НБ. Передбачався і порядок фінансування та звітності Комітету. Підкреслимо, що в ТК не було чіткого розподілу обов'язків між його членами, а спроба розв'язати це питання на засіданні 7.09.1920 р. (прот. №153), як показує аналіз наступних протоколів, не мала практичних результатів. Внесені в інструкцію часткові зміни, спрямовані на посилення впливу Академії на діяльність ТК, були прийняті її Спільним зібранням 12.07.1920 р. (прот. №60). Цей варіант інструкції, зокрема, передбачав зменшення кількісного складу ТК до шести осіб (з них - три представники ВУАН).

Серед питань організації бібліотечних процесів (у порядку активності обговорення) розглядалися: формування фонду НБ - 482 рази; організаційно-методичне забезпечення діяльності НБ - 70; обслуговування читачів - 62; каталогізація - 24; структура НБ і діяльність окремих підрозділів - 24.

Комітет розпочав побудову бібліотеки з визначення її програмних цілей і структури. ТК вважав НБ не лише книгозбірнею всесвітнього типу, а й науковою установою, яка має комплексно вивчати українську книгу і перебрати на себе бібліографічну діяльність. Зауважимо, ТК бачив НБ «автономною установою» у віданні Української Академії наук, «яка стоятиме поза відомствами, поза минаючими політичними або громадянськими настроями» [4, с.2].

Такий статус НБ зумовив і принципову вимогу щодо її загальнодоступності та безплатності. Для реалізації вказаних завдань було запропоновано структуру НБ, основними ланками якої мали стати відділи україніки, рукописний, стародруків, періодики, загальний фонд, довідковий і каталожний. Цілі й пріоритетні напрями діяльності НБ та її структура були викладені ТК у відозві [4] і в затвердженому ВУАН у грудні 1918 р. Тимчасовому статуті НБ. На засіданнях ТК розглядалася і затверджувалася інструктивна документація, в котрій регламентувалася діяльність бібліотеки, її структурних підрозділів і технологічних процесів.

Посилена увагу ТК приділяв формуванню фонду Бібліотеки, для чого використовувалися різноманітні кана-

ли: передача до НБ фондів інших бібліотек і націоналізованих приватних колекцій, закупівля приватних збірок та окремих книг, подарунки, придбання книжок за кордоном, надходження обов'язкового примірника української книги з 1918 р. і з території РСФРР з 1922 р., обмін літературою. Комісією по закупівлі книжок за кордоном ТК організував уже 14.10.1918 р. (прот. №13). Усі члени Комітету брали безпосередню участь у переговорах з власниками колекцій. Вони оцінювали літературу, яку потрібно було вносити в списки прийняття рішень про включення її до фонду НБ.

Важливим напрямом діяльності ТК, що забезпечував планомірний характер комплектування, було укладання каталогів з різних галузей. Їх складали: з української писемності - С.О.Єфремов, з російської та української історії - Д.І.Багалій, з природознавства - П.А.Тутковський, з історії математичних наук, мінералогії та кристалічної хімії - В.І.Вернадський, з картографії та історичної географії - В.О.Кордт. До цієї роботи ТК залучав й інших відомих учених: з філософії та педагогіки - Я.М.Колубовського, зі слов'янознавства - О.М.Лук'яненка, Нового Завіту й історії вселенської церкви - М.І.Сагарду, з Ветхого Завіту й гебраїки - Я.І.Ізраельсона.

Цілеспрямована політика комплектування дала змогу в надзвичайно короткий термін закласти в Україні одну з найбільших бібліотек Центральної Європи.

Показова динаміка зростання фонду НБ України: у 1918 р. - 600-700 книг; у 1919 - 300 тис., а вже в 1923 р. - 850-900 тис. книг [7, с.363]. ТК чимало зробив для доведення цих книжкових скарбів до широкої аудиторії.

У центрі уваги Комітету були питання диференційованого обслуговування читачів у відділах НБ. Для цього проводилася робота, орієнтована на відбір літератури до спеціалізованих фондів та їх розкриття.

Найважливішою проблемою обслуговування члени ТК вважали залучення до НБ широкого кола читачів шляхом відкриття громадської читальні. В цьому Комітет повністю підтримувала ВУАН. Наприклад, рішення відкрити її до 1.08.1920 р. було прийнято її Спільним зібранням ВУАН 12.07.1920 р. (прот. №60). Очолити цю справу доручили призначеним ВУАН членам ТК академікам В.Липському й П.Тутковському, які взяли безпосередню участь у пере-

* Слід враховувати, що в архіві Інституту рукопису НБУВ з перших 33-х протоколів ТК збереглося лише 11. Це не дає можливості скласти уявлення про участь у роботі Комітету О.С.Грушевського і впливає на кількісні показники участі в засіданнях перших п'яти членів ТК та його секретаря з правом голосу - Є.Ю.Перфецького.

міщенні фонду. Для забезпечення ефективності задуманого Спільне зібрання надало право неодмінному секретарю ВУАН А.Ю.Кримському вдаватися від імені Академії в разі потреби до екстрених заходів. Питанням організації роботи читальні (відкрито 31.07.1920 р.) протягом липня 1920 р. було присвячено 6 засідань Комітету.

Стурбованість якістю обслуговування читачів великої книгозбірні, що визначається станом її каталогів, відбилась у відозві ТК [4], де підкреслювалася необхідність мати в НБ зручні для користування каталоги й організувати спільний каталог головних бібліотек України. На засіданні 29.10.1918 р. (прот. №15) В.О.Кордту було доручено скласти схему систематичного каталогу НБ і вирішити питання ведення каталогу для підручного відділу. На засіданнях ТК було заслухано понад 20 наукових повідомлень, серед яких чільне місце займали проблеми каталогізації. Особливо слід відзначити доповідь Ю.О.Меженка про децимальну класифікацію (17.04.1920) на об'єднаному засіданні ТК і Ради бібліотекарів. Можливо, саме цей виступ став важливим аргументом його обрання членом ТК, головою Ради бібліотекарів 7.09.1920 р. (прот. №153). Відомий фахівець зробив спробу організувати каталогізацію з широким розмахом. Для цього в НБ наприкінці 1920 р. було створено каталографічну лабораторію. При обробці кожна книга проходила через 8-9 записів, одночасно готувалося кілька каталогів, але протягом 1920 р. ця технологія дала змогу закаталогізувати лише 20 тис. томів (приблизно 1/7 приросту фонду) [8]. Таке становище викликало занепокоєння, і на засіданні Комітету 31.05.1921 р. (прот. №186) А.Ю.Кримський наголосив: незважаючи на значення децимальної системи, слід відновити алфавітне каталогізування і посилити кадрово цей підрозділ бібліотеки. Про пріоритетність розвитку прискореної алфавітної каталогізації у постановочному плані йшлося на засіданнях ТК 14.06.1921 р. (прот. №188), 21.06.1921 (прот. №189), 28.06.1921 (прот. №190), 19.07.1921 р. (прот. №191). Однак і після цих обговорень Ю.Меженко категорично заявив про неможливість зростання темпів каталогізації за існуючих умов. ТК не погодився з позицією Меженка і доручив В.Кордту вивчити питання та внести до Комітету пропозиції щодо прискорення і спрощення каталогізації. На засіданні 30.08.1921 р. (прот. №192) він доповів

про стан каталогізації і запропонував вжити рішучих заходів для радикального спрощення опису, усунення процесів, які гальмують темпи роботи. Тимчасово, за рішенням ТК, належало обмежитись внесенням книжок лише до інвентаря та абеткового каталогу, про що йшлося і на засіданні 13.03.1922 р. (прот. №196). Підкреслюється необхідність паралельного проведення ретроспективної та поточної каталогізації, відхиляється пропозиція В.О.Кордта щодо надмірного спрощення бібліографічного опису.

Саме принципова різниця поглядів стосовно організації каталогізації була, на мою думку, основою професійного конфлікту між Комітетом і Ю.Меженком, якого було звільнено від обов'язків члена ТК і голови Ради бібліотекарів Спільним зібранням ВУАН 20.03.1922 р. (прот. №136). Рішення ТК щодо прискорення каталогізації Бібліотекою було реалізоване вже під керівництвом С.П.Постернака.

Плідну роботу ТК як органу колективного управління Бібліотекою підтверджує аналіз **блоку питань адміністративного забезпечення діяльності НБ** (залежно від активності обговорення: фінансово-господарське забезпечення роботи НБ - 496; формування кадрового потенціалу НБ - 243; питання, пов'язані з приміщенням Бібліотеки - 157; поточні питання з оперативного керівництва нею - 90).

Життєво важливим для НБ було одержання постійного приміщення і це неодноразово обговорювалося на засіданнях ТК. Відомо, що не з власної волі НБ з 1918 по 1921 р. змінила кілька тимчасових приміщень, доки влітку 1921 р., нарешті, не розмістилася в колишній Олександрівській гімназії [9]. Численні дослідники звинувачують у таких поневіряннях НБ керівництво Київської міської публічної бібліотеки (КМПБ, нині Національна парламентська бібліотека України) та Міську думу. Йдеться про зрив відомого проекту організації НБ на основі Київської публічної книгозбірні, висунутого ще в 1917 р. Бібліотечно-архівним відділом Міністерства народної освіти [10, с. 36-37]. Різні аспекти взаємовідносин НБ і КМПБ 12 разів розглядалися на засіданнях ТК. Уже на першому з них було вирішено звернутися до Міської управи з проханням передати КМПБ до складу НБ [1]. Але численні спроби ТК щодо цього наміру виявилися безрезультатними [1, 6]. Зміну орієнтації ТК відбиває коротке повідомлення про

наслідки діяльності Комітету в першій половині 1919 р., з якого випливає, що в травні керівництво КМПБ і бібліотечний відділ Наркомосу поставили питання про приєднання міської книгозбірні до НБ. Висловлювалися справедливі сумніви Комітету щодо доцільності такого кроку [8, с. 8]. Принципову позицію його членів з цього питання відображено в протоколах (№77, 78) засідань ТК [1] від 11 і 15 липня 1919 р. Ці матеріали з невідомих причин не розкрито в бібліотекознавчій періодиці, тому хід обговорення викладаємо максимально близько до текстів протоколів.

У засіданнях під головуванням академіка Д.І.Багалія розглядалося ініційоване ПБ і бібліотечним відділом Наркомосу питання про приєднання Київської публічної бібліотеки до НБ. У обох засіданнях брали участь А.Ю.Кримський, В.Ю.Данилевич, Г.П.Житецький, В.О.Кордт, Є.О.Ківлицький, А.З.Носов (у другому засіданні Л.Ю.Биковський як секретар). Запрошений на засідання ТК директор КМПБ Л.С.Лічков доповів про історію, структуру фонду, персональний склад та фінансове становище бібліотеки і висловив бажання, щоб Академія наук або Комітет НБ узяв її під своє керування (прот. №77). Детально обговоривши доповідь, члени ТК одностайно постали проти об'єднання. Головною причиною відмови було переконання, що НБ України закладається як взірць великої бібліотеки всесвітнього типу, а КМПБ має бути установою середнього масштабу, існування якої теж бажане й потрібне.

Привертає увагу високопрофесійний аналіз можливих наслідків такого об'єднання. Було висунуто принципове положення, що структура фондів, яка утворилася в публічній бібліотеці, не відповідає вимогам до НБ з причин «історичного і матеріального характеру». Справедливо вказувалося на випадковий склад фондів КМПБ; відсутність добре організованих відділів не лише української і польської, а навіть російської белетристики; недоукомплектованість фонду підручниками. Відзначалася наявність у фондах КМПБ багатьох випадкових цінностей (бібліотеки Юзефовича, Беретті, Дучицького), не потрібних для виконання завдань публічної бібліотеки. Слушною була думка про неможливість організації праці в двох місцях, бо НБ не має свого постійного приміщення, а КМПБ вже фактично не вміщується в

№ п/п	Учасники засідань	Підстави для роботи в Комітеті	Термін роботи в Комітеті (дати засідань)	Кількість засідань		
				учасник	головуючий	усього
I. Члени Тимчасового комітету						
1.	Вернадський Володимир Іванович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	23.08.1918, пр. № 1 - 8.10.1919, пр. № 106		65	65
2.	Ефремов Сергій Олександрович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	23.08.1918, пр. № 1 - 3.04.1923, пр. № 266	136	1	137
3.	Кордт Веніамін Олександрович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	23.08.1918, пр. № 1 - 3.04.1923, пр. № 266	132	82	214
4.	Кримський Агатангел Юхимович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	23.08.1918, пр. № 1 - 3.04.1923, пр. № 266	181	4	185
5.	Житецький Гнат Павлович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	30.08.1918, пр. № 2 - 6.07.1920, пр. № 136	115		115
6.	Перфецький Євген Юліанович (секретар з правом вирішального голосу)	Обрано на засіданні ТК 23.08.1918, пр. № 1	30.08.1918, пр. № 2 - 24.01.1919, пр. № 33		10	
7.	Грушевський Олександр Сергійович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	? - 24.01.1919, пр. № 33	?		?
8.	Данилевич Василь Юхимович	Призначено наказом Міністерства народної освіти	28.01.1919, пр. № 38 - 14.12.1920, пр. № 165	58	20	78
9.	Ківлицький Євген Олександрович	Обрано на засіданні ТК 21.02.1919, пр. № 41	25.02.1919, пр. № 42 - 6.07.1920, пр. № 136	100	1	101
10.	Багалій Дмитро Іванович	Обрано на засіданні ТК 21.02.1919, пр. № 41	28.02.1919, пр. № 43 - 29.08.1919, пр. № 96	29	21	50
11.	Стебницький Петро Януарович	Обрано на засіданні ТК 5.08.1919, пр. № 84	12.08.1919, пр. № 86 - 3.08.1920, пр. № 146	22	35	57
12.	Тутковський Павло Аполлонович	Призначений Спільним зібранням УАН, а потім обраний на засіданні ТК 10.08.1920, пр. № 148	13.07.1920, пр. № 140 - 13.12.1921, пр. № 205	32	7	39
13.	Липський Володимир Іполитович	Призначено Спільним зібранням УАН 12.06.1920	13.07.1920, пр. № 140 - 3.04.1923, пр. № 266	90	1	91
14.	Міяковський Володимир Варламович	Призначено Спільним зібранням УАН 12.06.1920	20.07.1920, пр. № 142 - 17.03.1923, пр. № 263	66		66
15.	Іванов-Меженко Юрій Олексійович	Обрано на засіданні ТК 10.08.1920	17.08.1920, пр. № 148 - 21.03.1922, пр. № 218	53	1	54
16.	Граве Дмитро Олександрович	Призначено Спільним зібранням УАН 13.12.1920	14.12.1920, пр. № 165 - 11.10.1921, пр. № 199	22		22
17.	Постернак Степан Пилипович	Обрано на засіданні ТК 28.03.1922, пр. № 220	25.04.1922, пр. № 222 - 3.04.1923, пр. № 266	34	5	39
II. Старші бібліотекарі - на правах членів ТК						
18.	Балінський Іван Мартинович		30.08.1919, пр. № 97 - 6.07.1920, пр. № 136	33		33
19.	Марковський Михайло Миколайович		30.08.1919, пр. № 97 - 6.07.1920, пр. № 136	43		43
20.	Сагарда Микола Іванович		30.08.1919, пр. № 97 - 6.07.1920, пр. № 136	42		42

своєму будинку, приміщення якого не відповідає вимогам НБ. Об'єднаний фонд, обсягом кілька сот томів, неможливо буде розмістити, отже, функціонування обох установ фактично припиниться.

Було розглянуто і принципову можливість приєднання КМПБ на правах автономного відділу загальнопросвітницького типу. Члени ТК аргументовано вказали на організаційно-технічні складності реалізації такого плану. Адже тоді НБ довелося б, крім своєї діяльності, вести зовсім іншу й до того ж дуже різнобічну, а цього ТК не може, бо має прямі завдання. Узагальнюючи результати ґрунтовного високпрофесійного обговорення, члени ТК дійшли одностайної думки, що приєднання загальмує роботу в обох книгозбірнях. Найкраще перетворити КМПБ на зразкову бібліотеку середнього масштабу поза межами загальнопросвітницького типу. Було запропоновано організувати спеціальний Комітет, що підлягатиме Колегії академічних і державних бібліотек Бібліотечного підвідділу відділу позашкільної освіти Наркомпросу, куди може бути направлений представник з АН або НБ. Члени ТК запевнили у своїй готовності сприяти створенню в Києві зразкової публічної бібліотеки, до якої НБ згодна передавати літературу за профілем діяльності ПБ.

Позицію ТК було враховано на засіданні Колегії академічних і державних бібліотек Наркомпросу 25.07.1919 р. На ньому було вирішено поставити ВБУ на чолі всіх українських бібліотек, а КМПБ - перетворити в обласну бібліотеку для Західної України, що дозволило реалізувати принципово вірний підхід, який кардинально вплинув на подальшу долю обох книгозбірень.

У центрі уваги ТК постійно перебувала проблема формування кадрового потенціалу Бібліотеки. За його рішеннями, всі посади в НБ заміщалися винятково на конкурсних засадах, таємним голосуванням.

Щоб забезпечити НБ фахівцями вищої кваліфікації, в штатному розкладі передбачалися посади старших (учених) бібліотекарів, яким доручалося керівництво основними структурними підрозділами.

На першому засіданні ТК було поставлене питання про запрошення до роботи в НБ відомого фахівця Володимира Дорошенка (обрано старшим бібліотекарем 24.01.1919 р.).

На четвертому засіданні ТК (6 ве-

ресня) А.Ю.Кримський порушив питання про запрошення до НБ бібліотекаря бібліотеки Московського університету А.І.Калішевського (обрано на посаду старшого бібліотекаря 18.02.1919 р.). Проте суспільні події того часу не дали їм змоги приступити до роботи. Першим старшим бібліотекарем з правом голосу члена ТК було обрано Є.О.Ківлицького (21.02.1919 р.). На цю посаду обиралися також члени Комітету Г.П.Житецький, П.Я.Стебницький, Ю.О.Іванов-Меженко, такі авторитетні фахівці, як М.І.Сагарда, М.М.Марковський, І.М.Балінський, І.І.Кривецький, Л.Ю.-Биковський, В.О.Козловський (наведено за порядком обрання. - М.С.). Два старших бібліотекарі виконували функції голови Ради бібліотекарів, завідувача Бібліотекою - Є.О.Ківлицький з 6.09.1919 р. (прот. №98), Ю.О.Іванов-Меженко з 7.09.1920 р. (прот. №153). Третім завбібліотекою став С.П.Постернак - з 19.05.1922 р. (прот. №225). Однак посада завбібліотекою не була тотожною посаді директора. Адже всіма питаннями - формуванням кадрового корпусу, фінансуванням, адміністративно-господарською діяльністю й навіть відрядженнями співробітників та наданням їм відпусток - видав Комітет. Повноваження старших бібліотекарів неодноразово обговорювалося, зокрема на засіданні ТК 28.08.1919 р. (прот. №95) було вирішено, що вони входять до складу ТК, але без додаткової оплати. Це пом'яшувало протиріччя між ТК і Радою бібліотекарів, яка мала вкрай обмежені повноваження. На жаль, після дискусії з питань організації робіт, спрямованих на переміщення фондів НБ до громадської читальні 16.06.1920 (прот. №135), ці суперечності знову загострилися. Адже внаслідок розгляду стану роботи з часу відкриття НБ (Спільне зібрання Академії 12.08.1920 р., прот. №60) Є.О.Ківлицького і Г.П.Житецького було виключено з Комітету, а старші бібліотекарі позбавлялися права вирішального голосу в ТК.

Незважаючи на суперечності, члени ТК і провідні фахівці НБ все-таки змогли організувати спільну роботу, спрямовану на досягнення єдиної мети - розбудови в Україні книгозбірні якісно нового типу. Врегулюванню стосунків між ТК і Радою бібліотекарів ефективно сприяло рішення Спільного зібрання ВУАН від 20.03.1922 р. (прот. №136), за яким на голову ТК покладалося керівництво Радою.

Таким чином, Тимчасовий комітет

організовував і практично керував усім комплексом заходів, необхідних для заснування Національної бібліотеки Української Держави. «Почавши майже перед п'ятьма роками свою діяльність, - підсумував В.О.Кордт на останньому засіданні 3.04.1923 р., - Комітет для заснування Всенародної бібліотеки України при ВУАН працював у міру сил своїх, щиро бажаючи виконати покладене на нього завдання на користь всесвіту і рідній Україні. Зараз, бажаючи повного успіху новообраному директорові, своєму сочленові, Комітет складає з себе свої повноваження, певний у тому, що на заснованому Комітетом фундаменті в близькому майбутньому виросте велична збірка творів людського розуму, і що обраний з пропозиції Комітету перший директор Всенародної бібліотеки блискуче завершить почату Комітетом працю, зробивши з ВБУ одну з найважливіших наукових та освітніх установ України, великий скарб її та предмет її гордоців» [2, арк. 143]. Ці слова - своєрідний заповіт майбутнім поколінням співробітників НБ України...

1. Протоколи №№ 1-168 засіданий Временного Комитета по созданию Всенародной Национальной библиотеки Украины (23.08.1918 г. - 28.12.1920 г.) // Архів НБУВ, оп.1, од.зб. 1, 327 арк.

2. Протоколи №№ 169-266 засіданий Комитета Всенародной библиотеки Украины (4 января 1921 г. - 3 апреля 1923 г.) // Там само, од. зб. 33, 143 арк.

3. Переписка Временного Комитета по основанию библиотеки с частными лицами о приобретении частных коллекций // Там само, од. зб. 13, 139 арк.

4. Від Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави в м.Києві // Книжн. вістн. - 1919. - №1. - С. 1-4.

5. Інструкція Тимчасовому Комітетові для заснування Національної Бібліотеки Української Держави в м.Києві // Там само. - С. 4-7.

6. З діяльності Тимчасового Комітету для заснування Всенародної (Національної) Бібліотеки // Там само. - С. 8-14.

7. Всенародна бібліотека України за 5 років існування // Історія Академії наук України. 1918-1923: Докум. і матеріали. - К.: Наук. думка, 1993. - 576 с.

8. З діяльності Тимчасового Комітету для заснування Всенародної (Національної) бібліотеки // Книжн. вістн. - 1919. - № 2. - С. 14-19.

9. Постернак С.П. Всенародна бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук у м.Києві. - К., 1923. - 63 с.

10. Кішвар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923 рр.). - К.: Логос, 1996. - 344 с.